

sar' i amb el frprov. i alpi *cro*s, *cr*uès, 'bressol', que es creuen d'origen cèltic, en relació amb l'irl. mitjà *krot-baim* 'jo sacejo' i amb els bàltics *kretēti*, *kratyti*, *krēsti*, 'brandar', 'trontollar', a base dels quals es podria suposar un gal *CROTTARE o màxim *CROTTIARE; com que això no explicaria la *n* de les formes catalanes, i aquesta *n* reapareix en parlars de Lorena, Piemont etc., a banda i banda dels Alps, sembla que, tot havent-hi realment parentiu amb els citats mots indoeuropeus, hem de suposar una conjugació KRONTIO/KROTTARE, amb una -N-, present ja en part de les formes indoeuropees d'aquest verb; possiblement una N i una I temàtiques, pròpies només de part de les formes de la conjugació; llavors part de les llengües romàniques hauria generalitzat les formes que tenien -N-, i la resta, les que eren sense: a Occitània es partiria d'un tipus *CROTTIARE, en els nostres parlars nòrdics partiriem de *CRONTICARE (> *gronxar*), i en els del Sud, d'una base *CRONTIARE intermèdia (> *grunçar*). □ 1.ª doc.: *gronxar*, 1647, DT_o.; *grunzadora* 'gronxador', 1472; l'oc. *crossar* ja en el S. XIII, i una forma aragonesa *algüeçales* relacionada, ja a mj. S. XI.

«*Gronxar*: oscillo, -as» i «*gronxador* o lloc de gronxar: oscillae, oscillatio, petaurus», DT_o. 1647, que Llacavalleria explica més: «*gronxar a algú*, sacudint-lo ara d'un costat, ara de altre --- *gronxarse sobre de una biga*, balansant dels dos costats --- *aquests dos minyons se gronxan sobre dos caps de una biga*»; JnEsteve (c. 1472): «*grunzadora*: oscillum: quodam genus ludi: scilicet cum funis suspenditur de trabe in qua pueri et puellas sedentes impelluntur» (Li. *Eleg.*, h-4-4.6f.); on no hem de fer massa cas de la *z*, no sols perquè aquesta edició veneciana conté bon nombre d'err. tip. (com *maço* per *moço* d-8-5), sinó perquè l'impressor italià hi posa prou sovint la *z* italiana per ζ (en aquesta mateixa columna, *bisanzium* = *Bizanci*). Les formes valencianes ja figuren en Carles Ros (*agrunsar* i «*agrunzadora*: columpio», p. 1) i Sanelo: «*agrunsar*: mecer, *agrunsar-se*: columpiarse, moverse el cuerpo de un lado a otro» (E24r1, 24v1, 148v1).

Els escr. Renaix. usen sovint la forma del Princ.: «de sobte amorosides / fins l'ajudan les ones, enternides / de veure'l tan hermós agonisar: / *gronxant-lo*, com en brassos de sirenes, / lo posan en blaníssimes arenes, / de joncs y coralines en coixí: / quan, com ull amorós, en gelosia, / d'entre 'ls cingles de Bètica sortia, / per veure 'l món, l'estrella del matí», *Atl.* (Introd., 19a). I en prosa: «Quan encara el rejoventit sol d'abril tot just havia baixat als tercers pisos de Barcelona, per on vola enjogassada, *gronxant* els arbres, una marinada frescal --- tres dones travessaren esverades l'empedrat y s'arrambaren al peu d'un arbre de la Rambla de les Flors per trobar quiet recer», Noller (*Pap.* I, p. 3). Ja en els *JFlo.* de 1863 (p. 36): «Com los ulls de tes nines, / més brillants sol y lluna semblavan / que en comarques vehines: / més bells los camps que criaren / la palla pel bressol hont me *gronxaren*», Damas Calvet. «Tremoladisses / clapes de sol / per tot el volt / de la palmera / --- / *gronxa*, palmera, / l'aire subtil!» (Clementina Arderiu, 1947, *Exi-*

li, v. 75).

I no ho fou menys, amb construcció reflexiva: «La Tereseta, ab lo noy a la falda, el feya dormir tot cantant y *gronxant-se* en la cadira», EmVilanova; «los cirerers s'hi *gronxen*, de flors viventes toyes / ahont vessaren tota sa flayra maig y abril, / y 'l fruyt ja vermelleja fent goig entre les joyes / que s'enfila a penjar-hi d'un cep tòria gentil», Verdaguer (*Atl.* II, 47); † «aclofant-se mellor en lo balanci, 's resignà a escoltar, tot *gronxant-se* violentment», Noller (*Vilaniu*, 171).

El problema de l'etimologia d'aquest mot i de les seves variants i formes afins havia estat completament negligit. Aviat vaig adonar-me'n i m'ha ocupat i acompanyat tota la vida: he escrit repetidament notes que en part el desenrotllen directament, poc o molt, i en part l'aclareixen, en forma directa, explicant termes catalans, gascons i aragonesos que hi estan emparentats; són notes que es consultaran fàcilment, havent aparegut en llocs ben accessibles (*Voc. Ar.* 1929, 69, s. v. *krusá*; BDC xxiii, 1935, 295-6; DECH, ALGUAZA; † DCEC, ORENZA [cf. una reserva a això, allí vol. IV, 1057b, 33-8]; BDC xix, 32-3, i xxiv, 52-3); i amb coses que no caldrà repetir, sinó en part, i que en part s'han dit en el resum inicial, o que desenrotllaré a continuació.

L'assenyalament de l'etimologia del mot gallo-rom. en una base cèltica —potser només celtoide— el féu Kleinhans, 1924 (*FEW* I, 338), i la idea ha estat després desenrotllada per Wartburg (*FEW* II, 1945, pàgina 1366), però ni l'un ni l'altre no diuen res del català: no semblen conèixe'l, o no s'adonen d'aquest aspecte del problema; o no sabent, el segon, com tractar-lo, fa el desentès. De tota manera és clar que l'oc. *crossar* és inseparable del català *gronçar/gronxar*, i després de les meves notes, no és possible dubtar-ne.³

He posat en primer lloc *grunçar*, perquè aquesta variant en ζ no sols és la del País Val. i de les Illes, i no sols es documenta en els derivats de 1472 i de mitjan S. XI documentats supra, sinó que és també la de la perifèria del Princ.: a Codalet de Prada (BDLC IX, 17), Vall Ferrera («la criatura se *grónse*», Àreu), Farrera de Pall. (1933), i amb *o*, *gronsar* «bressar als nens de pit en lo bres perquè s'adormiguen» ho anota Garcia Girona («en lo Maestrat, Plana etc.». Si el valencià ha tancat la *o* en *u*, és el fenomen fonètic que ja cal esperar, i més en posició pretònica, davant el grup tri-consonàntic -nç- (=nts): *onça* > *unça*, *jonça* > *junça*, *monts* > *munts*, *arrunçar*, *acunçar* COMPTIARE (cf. *dins*, *intrar*, *ungla*, *junc*, *junt*, *puny* etc.).

Al que vaig dir en aquelles notes convé fer unes poques reserves, i que no són essencials. No crec ja, que poguéssim haver-hi desnasalització en l'oc. *crossar* i suposar que vinguéssim de *CROTTIARE; car la reducció es produeix davant *s* (*pensar* > *pessar*, *essemis* etc.), però no davant l'antiga africada ζ . Tant o més evident, però, és també, que la *n* de *gronçar/gronxar* no pot ser un afeït romànic. D'altra banda aquesta *n* es retroba ben lluny d'allà: com en tantes qüestions d'història de la llengua, es pot aplicar metafòricament el tòpic que «els extrems es toquen».